

Іванов Іван Іванович

Життя та творчість

Народився Іван Іванович 8 березня 1911 року у Петербурзі в сім'ї робітників. Після великої Жовтневої революції у 1917р., через злидні, сім'я Іванових переїхала до Білорусії в село Копаткевичі, де жила численна материна рідня. Тут, звичайно, прогодуватися було легше ніж у великому місті. З 20-го року сім'я Іванових переїхала до Києва. У 1926р.

15-річний юнак закінчив школу і почав власний трудовий шлях. Працював і водночас навчався в Київській вузловій залізничній школі. До 1930р. працював токарем на Київському заводі і в цьому ж році вступив до інституту лінгвістичної освіти, де і познайомився з майбутньою дружиною.

У 1932р., в голодний рік, Іванов переїхав до батьків дружини у Ромни на Сумщину, де вчителював. Чотири роки, відданих улюбленій святій справі, — вчити дітей...

Велику роль в житті Іванова відіграв відомий письменник Максим Тадейович Рильський. Саме завдяки знайомству з ним, здібний до навчання юнак, обрав філологію. Рильський викладав українську мову в трудовій школі, а пізніше і в інституті, де навчався Іван Іванович. Згодом, в своїх спогадах Іванов розповість про блискучі уроки - імпровізації Рильського, де граматики вільно перемежовувалася з літературою, коли читалися цілі лекції про поетів та письменників, що не передбачалися шкільною програмою.

Особливо запам'яталася Іванову любов М.Рильського до поезії Володимира Самійленка. І випадок, коли під час одного з уроків Максим Тадейович, перервавши його, почав читати й читати вірші щойно померлого в тому ж таки 1925 році поета.

Талановитий юнак дуже сподобався М.Рильському який бачив у ньому майбутнього літератора. Згодом лекції та вірші свого вчителя Івану поталанило слухати індивідуально, у його будинку на Бульйонівській, 29. Максим Тадейович давав допитливому хлопчикові книги з власної бібліотеки: М.Некрасова, Ф.Тютчева, О.Блока, Л.Українку, І.Франка, Й. Шиллера, Г.Гейне, В.Саміленка ну і звичайно ж О.Пушкіна, Т. Шевченка, М. Лермонтова, твори яких рекомендував постійно перечитувати.

Навчаючись в Київській вузловій залізничній школі Іванов ознайомився з платформою троцькістської опозиції і вже у 1936р. , в 25-ти річному віці був заарештований як учасник контрреволюційної організації і звинувачений в тому, що "внедрял в уми дітей буржуазну науку", на уроках російської літератури.

9 березня 1937р. після 4 місяців тюрми у шитій слідчими білими нитками справі з'явиться останній папірець - постанова особливої наради - за кілька сказаних необережних розмов в інституті вирок за ст. 58 п. 10 кримінального кодексу УРСР - контрреволюційна агітація. Був засуджений на три роки як "Троцькіст. Ворог народу". Покарання відбував на Колимі у виправно-трудових таборах. Для мільйонів безвинних людей Колима стала одним з найстрахітливіших місць часів сталінських репресій.

Багато їх навечно поховано під мовчазними снігами зловісного табору смерті.

Доля кожної людини при всій її унікальності є відображенням часу, епохи, в якій вона живе. Доля Іванова є типовою для часів тоталітаризму.

Історія його арешту нагадувала тисячі, десятки тисяч подібних. Перебуваючи в епіцентрі колимського табірної життя, проживши його з середини, людина такої тонкої натури, учитель-словесник, не міг мовчати, йому хотілося кричати на весь світ про всі ті жахіття.

В книзі "Колима" автор описав безслідне зникнення людей, смерть від каторжної праці у вибоях золотих копалень, замерзлі трупи з шестизначними номерами на бирках, прив'язаних до скоцюрблених ніг, вічний супутник колимчанина – голод, випадки канібалізму, і, навіть спробу самогубства. Не обходить він мовчанкою і бруду табірної буття – знущань, мордобойів, щохвилинного знищення людської гідності, приниженнь, терору кримінальників, слугування "шісток", жорстоких витівок карних злочинців, що кидають у баланду "м'ясце" — відрубані пальці, і спотворені пиятикою та безкарністю психіки табірної начальства – одне слово того, що становить невимовно тяжкий моральний клімат міст ув'язнення.

Але книга Іванова "Колима", це не тільки розповідь про жахи концтаборів, а і про ту надзадачу, яка стояла перед кожним ув'язненим: зберегти почуття власної гідності, не опуститися, не дати вбити в собі здатність до добра, співчуття і милосердя. Незважаючи на свій молодий вік Іванов це зумів, про, що свідчить його автобіографічна повість "Колима", в якій він описує, як в опустілому вибої учень, молоденький зек, виголошує лекції про Достоевського чи декламує вірші Фета... порожнім вагонеткам. Як у куточку барака, начиненого людьми, смородом та паразитами, дискутує з репресованим білоруським поетом про переклади з Богдановича, аналізує музу Жеромського з поляком Цимборевичем.

Якими світлими стають сторінки розмови у тундрі з травинкою, несподівані для жорстокої теми описи краси навколишніх сопок і північного неба, милування сплеском та мелодійністю потічка "...ледь чутного голосу волі".

"А мене вабив потічок. Мені являлося, що потічок живий, що це дитя, яке знає і чекає на мене, а забачивши – усміхається сонячними виблисками і спішить-поспішає повідати щось своє, миле, добре, рідне. Він сміявся, блискав очками, пускаючи бульки (достоту як дитя), і навіть ямочки виднілися на щоках його веселої, задеркуватої пички.

Захлинаючись, сміючись, пускаючи бульки, він говорив-говорив-говорив, не міг заспокоїтися і поспішав далі, на край світу, за ті триста метрів, де уривалася межа табору, і губився в шарі торфу та моху. Губився назавжди." (Уривок з "Колими").

Вже на Колімі всім, хто був засуджений за 58-ю статтею Кримінального кодексу СРСР, "доважили" строк до десяти років. Але Сталін провів чергову заміну своїх оберкатів: Ягода — Єжов — Берія. Берія у пошуках популярності повів широку кампанію послаблення, щоб тут же змінити її на ще більшу жорстокість. Хатинахські особісти, аби замести сліди, підпалили будинок особливого відділу. У пожежі згоріли справи про добавлення строку. Отже, до уваги бралися тільки первісні вироби

особливої наради, і по закінченні трирічного строку засуджений І. І. Іванов досить несподівано для себе 2 грудня 1939 р. став вільною людиною. Звичайно, йому хотілось негайно скласти речі і тікати з цього пекла. Але треба було дочекатися ранку. А на ранок Колима застосувала йому нові тортури. Хурделиця. Безпросвітна, глуха колимська "пурга", що відрізає не лише край землі від світу, а й барак від барака. З сусідньої копальні на Магадан мав іти автобус із звільненими, але до нього 20 км снігової стихії. Ув'язнення, тепер уже вільної людини, зробилося нестерпним. Хурделиця тривала 2 тижні. Ледь вона вщухла Іванов вирушив у дорогу. Тендітний, невисокого розросту але з міцним внутрішнім стержнем, з великою силою духу, він пішки рушив у двадцяти кілометрову дорогу, без вогника, без орієнтира, за внутрішнім компасом, він продирався крізь сніги, знесиливши повз. На "материку" чекали мати, дружина Міра й донька Адуся.

На останній автобус до останнього пароплава Магадан – Владивосток Іван Іванович не встиг. Навігація на Охотському морі закривалася до весни. Шлях залишився один – назад. До весни працював в конторі золотокопалень. Серед осуджених письменних було небагато і тому робота була, працював в конторі на дрібній паперовій посаді, потім інспектором по вільно найомних. Він зумів знайти для себе заспокійливу ноту й у вимушеному тяжкому чеканні.

Але на весні 40-го року все змінилося. Льодова блокада розтанула. Пароплав нарешті прийшов. А невдовзі з його трюмів почали з'являтися ті самі, звільнені. У лахміті зеків, з новими довшими строками.

Іванов зрозумів: шлях додому відрізаний. Якщо не хочеш заплатити за коротке щастя бачити рідні обличчя колючим дротом. Згодом він напише:

Будь проклята ты, Колыма,
Что названа чудом планеты,
Сойдешь поневоле с ума,
Отсюда возврата уж нету.

А далі в його книзі життя свою сторінку перегорнула війна. Виїзд з Коліми було заборонено. Заборона поширювалася до кінця війни.

У 1944р. учитель Іванов знову викладав у 8-10 класах шкіл Крайньої Півночі. Прийшла Перемога, величезне щастя, надії на зміни живили людей в окопах, в тилу і навіть тут на Колімі. Але виїзд до дому "на велику землю" ще заборонявся.

Невдовзі почали відпускати на побачення з рідними, під чесне слово. Багато хто з вільних їхав і – не повертався. Він повернувся. З дружиною, з дочкою. Старомодний кодекс честі не дозволив порушити слово. За зиму хвора дружина втратила в суворому кліматі половину ваги. Потрібно було щось змінювати.

У 1947 голодному році Іванов повернувся до України. Влаштувався на своєму колись рідному заводі бухгалтером. Жити в Києві йому не дозволяли – тільки в межах 50-ти кілометрової зони. Отже — Клавдієво, Мотовилівка, нарешті Боярка.

Долею свого талановитого, несправедливо покривдженого учня, співчутливо опікувався Максим Рильський. Іван Іванович дуже переймався тим, як сприйме

вчитель його після заслання, але Максим Тадейович зустрів свого улюбленого учня з великою радістю, всіляко допомагав та підтримував його. За зверненням Рильського до Міністерства освіти УРСР Іванову вдалося посісти посаду бухгалтера, а згодом шкільного бібліотекаря в Боярській середньої школі №1, де він і пропрацював 20 років аж до виходу на пенсію. Бібліотека, з якої Іван Іванович водночас зробив і краєзнавчий музей, стала осередком духовного життя міста. А сам бібліотекар – магнітом для всіх у Боярці, хто мав потяг до книжки, до знань, до культури. Навколо Іванова склалася сприятлива творча атмосфера, в яку вливалися місцеві поети, художники, композитори. Завдяки йому школа стала своєрідним історико-культурним центром в місті, де проводилися поетичні вечори, персональні виставки місцевих художників, членів Спілки художників УРСР таких як Юрія Мохора, Федора Глущука, Віктора Шевченка, Кіри Полякової та інших.

Його аматорське захоплення археологією перетворилося у системне наукове дослідження історії міста Боярка. Найціннішим було те, що свою пристрасть до археології та історичних розвідок він передав школярам. Більшість експонатів Боярського краєзнавчого музею, що відображають давній період історії нашого міста – це результат багаторічної наполегливої і копіткої праці Івана Іванова та його юних помічників. Чинне місце в експозиції музею займає унікальна знахідка на теренах Боярки – чавунний декоративний щит 17ст.

Іванов І.І. свою мрію про викладання не полишав і, нарешті, високе начальство дозволило викладати у Боярській вечірній школі.

Вчитель-словесник переймався могилою видатного українського письменника Володимира Самійленка, який за козацьким звичаєм в 1925 році був похований у Боярці біля Свято-Михайлівської церкви. Завдяки наполегливості Іванова вже в 1964 році вперше на державному рівні відзначався день народження (100-річчя) Володимира Самійленка. Це були часи Хрущовської "відлиги", і заборону з імені В.Самійленка було знято.

У 1958р., навесні, прийшло повідомлення : "Справу по звинуваченню Іванова Івана Івановича, 1911 року народження, який працював до арешту викладачем Роменської середньої школи №4, переглянуто президією Сумського обласного суду 2 липня 1958 року.

Постанову особливої наради від 9 березня 1937 року щодо Іванова Івана Івановича скасовано, а справу припинено за недостатністю зібраних доказів. Громадянин Іванов І.І. реабілітований".

Після офіційної реабілітації Іванов багато писав, листувався з редакціями, письменниками. Залишив спогади про Максима Рильського, Миколу Зерова, Дмитра Загула. Збереглися чернетки його листування з Леонідом Первомайським, Іллею Еренбургом, Костянтином Паустовським, Максимом Рильським, Іриною Коцюбинською.

Учитель-словесник І.І. Іванов міг би стати прекрасним літератором. Але його життя було поламане зловісною долею.

Він встиг залишити нам, своїм нащадкам, лише одну книгу, якою дебютував у... сімдесят сім років і, яку, нажаль, йому не судилося побачити. Та й закінчити він її не встиг. Хвороба не дала можливості дописати свою колимську повість, обірвала рукопис на півслові. Недописаним залишився його останній третій рік життя на Колімі.

Варто згадати про людину, яка відіграла значну роль у підготовці та виданні цієї книги — учня Івана Івановича, Степана Лавриченка, який вечорами та у вихідні дні розшифровував зошити свого учителя, уточнював прізвища, набирав тексти на друкарській машинці, звіряв написане у хворого автора книги.

І, нарешті, у 1989 році накладом у 115 тисяч примірників вийшов перший роман невідомого автора, який нетерплячі читачі рвали буквально із рук.

Серце Іванова Івана Івановича перестало битися через жорстокий інсульт 14 квітня 1989 року.

Його донька Ада Іванівна Рябуха свято зберегла прижиттєві напрацювання свого батька: аркуші з віршами, що були написані в заслانی та на волі, велику кількість колимських краєвидів аквареллю, гуашшю та сангіною, які були написані у вільний від роботи час, недовершені літературознавчі рукописи. Іванов залишив нащадкам надзвичайно цікаву повість-есе про художника Костанді Киріака Костянтиновича та листування з його родиною. Збереглася переписка з донькою Костанді, Ганною Киріаківною, в якій вона відкриває невідомі сторінки життя свого батька і дякує Іванову за увічнення його пам'яті. Ада Іванівна Рябуха передала увесь цей неоціненний архівний матеріал до Боярського краєзнавчого музею.

У 2008р. громада міста вшанувала пам'ять Іванова І.І. встановленням меморіальної дошки, на будинку, де він жив і де нині мешкає його донька Рябова Ада Іванівна по вул. Світлогорська, 3.

Іван Іванович Іванов відноситься до тих світочей, без яких жоден народ не міг би стати народом. Він вніс вагомий вклад в збереження культурної спадщини нашої Київщини та історії в цілому.